

Grønlandske Brugers første 10 år

af Sven Thomsen

I 1974 er det 10 år siden, de 2 første grønlandske brugsforeninger åbnede deres butikker.

I de forløbne 10 år har yderligere 5 brugsforeninger åbnet butik, medens 5 foreninger endnu ikke har butiksdrift.

Ved starten i 1964 var der megen interesse og spænding om, hvordan det ville gå; de 2 foreninger åbnede deres butik under meget forskellige vilkår.

Den første.

I *Nanortalik* var gået flere års forbedelse, før man i marts 1964 overtog KGH's butik. Brugsforeningen lejede bygningen og inventar af KGH og fortsatte med det samme personale; de varer, der var i butik og lager, overtog brugsen ved hjælp af en kreditordning. Der skulle således ikke ret mange penge til for at starte. Hurtigt efter overtagelsen ændrede man butikken til selvbetjening, og 2 år senere flyttede man ind i egen bygning. Udgifterne til byggeriet blev klaret ved lån af erhvervsstøttemidler og egenkapital, der var tjent de første 2 år. I 1968 udvidede man med et bageri. Samtidig lukkede KGH sit gamle rugbrødsbageri.

Det er ikke altsammen gået let for *Nanortalik* brugsforening, der har været problemer af økonomisk og personale-mæssig art. Man var i en periode uheldig med salg på afbetaling, hvilket kostede foreningen penge.

Salget har, som den øvrige aktivitet i byen, svinget både op og ned. Det første hele regnskabsår solgtes for 2,5 mill. kr., og i det 10. år solgtes for næsten 6 mill. kr.

Nogle år har man kunnet fordele 4 % i dividende og et enkelt år kun 1 %, alt efter hvordan resultatet har været.

Ved stiftelsen i april 1963 var der 37 medlemmer, ved åbningen i marts 1964 var der 85, og i 1974 har man 460 medlemmer, hvilket svarer til antallet af husstande i byen.

Man er i *Nanortalik* ikke kommet sovende til sine resultater, idet der i byen findes 2 andre privatejede butikker.

Forberedelsen til starten i *Nanortalik* begyndte allerede i 1961, hvor daværende handelschef Neergaard tog initiativet til nedsættelse af et udvalg. Foreningens første formand blev lærer Efraim Lyberth, der sammen med Otto Korneliussen har været de drivende kræfter i bestyrelsen de første år.

I *Sukkertoppen* havde et arbejdsudvalg i et par år arbejdet på stiftelse af en brugsforening – det skete i april 1963, hvor brugsen Manitsoq blev stiftet.

Foreningen åbnede sin butik i november 1964 i en mindre bygning, som FDB havde ladet opføre til foreningen. 2 år senere købte foreningen bygningen af FDB, dels for egne penge og ved optagelse af lån hos Erhvervsstøtte.

Her var altså ikke tale om overtagelse af nogen KGH-butik. Man startede helt på bar bund i konkurrence med KGH's store butik og andre butikker. Det første år solgtes varer for ca. 1 mill. kr., salget er steget kraftigt siden og er nu på 9 mill. kr.

Det stigende salg gav trange vilkår i den lille bygning, der kun kunne udvides lidt, og man søgte derfor tildeling af areal til en større butik. Det blev temmelig besværligt at få tilstrækkelig plads efter de foreliggende byggeplaner for Sukkertoppen, men endelig i 1972 kunne foreningen flytte til større lokaler i egen opført bygning.

I de foregående 8 år havde foreningen opsparet ca. 1 mill. kr., som kunne indskydes i det nye projekt, der ialt kostede næsten 4 mill. kr.

Medlemstallet er fra 85 ved stiftelsen vokset til ca. 800, svarende til ca. 90 % af byens husstande.

I Sukkertoppen har den lokale kvindeforening været meget aktiv ved forberedelsen og stiftelsen af brugsforeningen og er stadig med. Marie Heilmann og Kristine Donadussen var de drivende kræfter, og Marie Heilmann er stadig formand for brugsforeningens bestyrelse.

I brugsen Manitsoq undrer man sig

over, at KGH i de seneste år har ofret store beløb på modernisering og flytning af sine butikker, således at KGH i november 1973 kunne afslutte sin modernisering godt et år efter, at brugsforeningen tog sin nye butik i brug. Man regnede med, at staten gradvis skulle afvikle de funktioner, som andre kunne klare.

Brugsforeningen havde på et tidligt tidspunkt – i november 1970 – meddelt Ministeriet for Grønland om sine byggeplaner og forespurgt om, hvilke planer der var for KGH's butikker; samtidig gjorde man opmærksom på, at staten kunne spare penge ved ikke fortsat at drive detailhandel af almindelige varer i Sukkertoppen.

Brugsen Nuk i Godthåb stiftedes i 1966 efter ca. 1½ års udvalgsarbejde, men først i 1969 kom man igang med butiksdrift. Brugsforeningen lejede KGH's fødevarebutik og lejede lagerplads af en privat håndværksmester.

Den årlige leje til KGH vil i 1974 udgøre ca. 490.000 kr., så foreningen får ikke noget forærende.

KGH driver fortsat butikker med salg af isenkram, manufaktur, fodtøj og møbler.

Brugsforeningens salg blev det første år på 11 mill. kr. og er nu 14 mill. kr.

Ved stiftelsen var medlemstallet 125 og er nu steget til 1.350, svarende til ca. 65 % af byens husstande.

Den bygning, man lejede af KGH, var fra begyndelsen for lille, og man gik derfor igang med forberedelser til opførelse af egen og større bygning.

På grund af ændrede byplaner og forslag til center tog det nogle år, før for-

eningen fik tildelt et areal, men man er nu så langt at bygningen påregnes taget i brug i november 1974.

I den af KGH lejede butik var der kun plads til salg af fødevarer, men man regner med at ville sælge isenkram, manufaktur, fodtøj og møbler i den nye store butik.

Ved bestemmelsen af hvilke vareområder man skulle handle med, var det for brugsforeningen af betydning at vide, hvad der skulle ske med KGH's tilbageværende butikker i byen.

Brugsforeningen sendte derfor i god tid, i marts 1973, en henvendelse til Ministeriet, med kopi til KGH, hvor man fortalte om sine byggeplaner, og at man forventede at åbne sidst i 1974; samtidig anmodede foreningen om oplysning om, hvilke planer der var for KGH's resterende butikker i byen.

Brugsen Nuk har efter 1½ års ventetid ikke modtaget svar på forespørgslen.

Brugsen Qaqortoq i Julianehåb blev stiftet i 1967. Her ønskede man først at undersøge mulighederne for opførelse af egen butik, før man ville tage stilling til ansøgning om overtagelse af KGH's butikker. Undersøgelserne resulterede i, at man i juni 1970 kunne åbne sin egen butik i et planlagt center i byen.

Brugsforeningen havde et par besværlige år i starten, selvom man det første år solgte for næsten 4 mill. kr.

Byggeriet blev en del dyrere end forudset på grund af vanskeligheder ved bygningens fundering. Man fik forhøjede renteudgifter i byggeperioden, da det trak ud med GTO's godkendelse og dermed udbetaling af erhvervsstøttelån.

Formanden for Grønlands første brugsforening, nu afdøde lærer Efraim Lyberth, Nanortalik.

*Kalâtdlit-nunâne brugsforeningit sujugdliersâta
sujuligtaissua, māna tokorêrsokiliniartitsissok
Efraim Lyberth, Nanortalik.*

Befolkningstallet i Julianehåb voksede ikke så hurtigt, som man havde regnet med i 1968, da byggeriet blev planlagt, og opførelsen af planlagte boliger i nærheden blev udskudt. KGH moderniserede sin gamle betjeningsbutik til selvbetjening og indrettede en ny manufakturbutik. Dette skete få måneder, før brugsforeningen åbnede, selvom KGH i 1968 havde oplyst, at man ikke havde planer om at foretage ændringer eller udvidelser af de bestående KGH-butikker.

Brugsforeningen havde de første 2 år driftsunderskud, og klarede sig kun igenem ved velvilje fra långiverne, bl. a. Erhvervsstøtte.

Det tredje og fjerde år har vist en kraftig salgsstigning og overskud, salget er nu steget til næsten 8 mill. kr.

Medlemstallet er nu 750, svarende til næsten alle husstande i byen, medlemmer fra bygder og fåreholdersteder er med til at bringe medlemstallet så højt op.

Efter fremkomsten af betænkningen om KGH's fremtid i foråret 1972, hvor det blev foreslået at KGH's by-butikker gradvis skulle overdrages til brugsforeninger, sendte bestyrelsen i januar 1973 en henvendelse til Ministeriet. Brugsforeningen foreslog, at KGH lukkede sin fødevarebutik og dermed begyndte en gradvis afvikling.

Ved en omflytning af KGH's isenkrambutik til den tidligere fødevarebutik kunne frigøres tiltrængt lagerplads, og staten kunne dermed spare en udgift.

Endnu 1½ år efter har brugsforeningen ikke modtaget svar på sin henvendelse.

Brugsen Sisimiut i Holsteinsborg blev

stiftet i oktober 1967. Man afsendte med det samme en henvendelse til Ministeriet med forespørgsel om mulighederne og eventuelle betingelser for at overtage KGH's selvbetjeningsbutik.

Samtidig undersøgte man mulighederne for selv at starte en butik. Meningen var så, at de 2 former for start skulle sammenlignes.

Da man endnu i 1970 ikke havde modtaget noget svar fra Ministeriet, og der viste sig mulighed for at købe en bestående møbelbutik, startede man i egen bygning i august 1970.

Det første år havde man regnet med et salg på ca. 1,5 mill. kr. — det blev 3,6 mill. kr. og et pænt overskud. Nu sælger brugsforeningen for ca. 7 mill. kr. pr. år. Medlemstallet er 740, svarende til ca. 80 % af byens husstande.

Brugsforeningen købte bygning og inventar for penge lånt i grønlandsk pengeinstitut og FDB. Senere er bygningen udvidet ved hjælp af lån fra Erhvervsstøtte, bank og egne opsparede penge.

I brugsen *Sisimiut* ønsker man stadig at få at vide, hvilke betingelser der vil blive stillet for en eventuel overtagelse af KGH's butik, selvom man måske ikke er så interesseret som tidligere.

Brugsen Ausiait i Egedesminde blev stiftet i marts 1967.

Bestyrelsen forespurgte Ministeriet om mulighederne for overtagelse af KGH's fødevarebutik. Efter nogen brevveksling meddelte Ministeriet i oktober 1968, at spørgsmålet om brugsforeningens overtagelse af KGH funktioner indtil videre blev stillet i bero, idet man afventede nærmere overvejelser over for-

*Brugsen Sisimiut i Holsteinsborg, den første butik.
Sisimiune brugsen Sisimiut-p niuvertarfiutå sujugdlex.*

syningstjenestens og KGH's fremtidige organisation. Ministeriet gjorde opmærksom på, at såfremt brugsforeningen ikke ønskede at afvente resultatet af disse overvejelser, var der den mulighed at starte en brugsforening, som det var gjort i Sukkertoppen, og man tilbød ministeriets bistand for en lignende løsning i Egedesminde.

Brugsforeningen gik derefter i gang med undersøgelser af mulighederne for opførelsen af egen bygning. Det trak ud med tildeling af areal, og der viste sig vanskeligheder ved opnåelse af tilstrækkelige lån, før der var en afklaring af KGH's planer. Måske har vanskelighederne for brugsforeningen i Julianehåb i det første år også betydet noget for beslutningerne i Egedesminde.

I 1971 viste der sig mulighed for at købe en nyopført butik af et privat firma. De fornødne lån blev bragt i orden, og i juni 1971 åbnede brugsen Ausiait i egen bygning.

Der var regnet med et første års salg på ca. 4 mill. kr. – det blev 4,5 mill. kr. og er nu steget til over 7 mill. kr.

Medlemstallet er 750, svarende til ca. 90 % af byens husstande.

På grund af det kraftigt stigende salg og den lange periode, hvor der ikke kommer skib til Egedesminde, viste det sig for lille lagerplads. Man er derfor i gang med at undersøge mulighederne for udvidelse eller bygning af ny bygning.

Ved planlægning af en sådan udbygning ville det være af betydning at få

kendskab til planerne for KGH's fremtidige butiksfunktioner i byen.

Derfor har brugsforeningen i februar 1974 igen skrevet til Ministeriet for dels at høre, hvilke planer der er for KGH inden for de første 5 år, dels for at forespørge, om staten vil påbegynde afviklingen af sine butikker ved, at KGH lukker sin fødevarebutik, såfremt brugsforeningen opfører et tilstrækkeligt stort butikshus. Hvis brugsforeningen kunne opnå et sådant tilsagn, ville det blive lettere at skaffe tilstrækkelige lån til opførelse af passende butik- og lagerbygning. KGH ville opnå at frigøre lagerplads og begynde en gradvis afvikling af butikkerne.

Da der er gået mere end 5 år, siden Ministeriet meddelte brugsforeningen, at man ville overveje KGH-forsyningstjenestens fremtidige organisation, håber man i brugsen Ausiait snart at kunne få svar på spørgsmålene.

Brugsen Påmiut i Frederikshåb stiftedes i oktober 1967.

Inden stiftelsen havde et arbejdsudvalg sendt en henvendelse til KGH med forespørgsel om mulighed for overtagelse af en af KGH planlagt butik. Alternativt ønskedes svar på muligheden for at overtage KGH's eksisterende selvbetjeningsbutik.

Hurtigt efter stiftelsen modtoges svar fra Ministeriet, der oplyste, at man ville undersøge spørgsmålet og vende tilbage.

I april 1969 meddelte Ministeriet, at man var indstillet på at lade brugsforeningen overtage KGH's reservation af byggegrund, og man ville anbefale, at be-

villingen til KGH's byggeri overførtes som et erhvervsstøttelån til foreningen.

KGH ville indtil videre fortsætte uændret i Frederikshåb.

I første omgang afslog brugsforeningen at overtage KGH's projekt, idet man fandt det for dyrt og uegnet. Brugsforeningen var bange for ikke at kunne klare udgifterne, hvis KGH fortsatte uændret. Man gik derfor igang med at undersøge mulighederne for at opføre en mindre butik et andet sted i byen, men måtte opgive det igen.

Man optog igen forhandlinger med Ministeriet om overtagelse af KGH's byggegrund og ansøgte bebyggelsesudvalget om tildeling af arealet. Tildeling blev afslået med den begrundelse, at arealet var reserveret KGH. Igen begyndte foreningen at se på andre muligheder, der dog blev opgivet, da det efter flere forhandlinger lykkedes at få tildelt areal og bevilget erhvervsstøttelån.

Brugsforeningen kunne så starte sit byggeri i 1972, uden at vide hvad der skulle ske med KGH-butikkerne; derfor opførtes en mindre bygning end først planlagt.

Brugsforeningen havde dog fornyet anmodningen om overtagelse af KGH's eksisterende selvbetjeningsbutik på lejebasis, og i maj 1972 meddelte Ministeriet, at man fandt det hensigtsmæssigt, at brugsforeningen forpagtede KGH's fødevarebutik, indtil foreningens egen butik kunne tages i brug.

Der indledtes forhandlinger, og i februar 1973 overtog foreningen KGH-butikken.

På en generalforsamling i brugsforeningen i november 1972 var der stærkt

delte meninger om rigtigheden af at overtage KGH-butikken mindre end eet år, før egen bygning var klar.

Ved en afstemning blev der dog flertal for overtagelsen. Et af de afgørende argumenter var, at man på denne måde sikrede sig, at KGH's butik blev lukket, når brugsforeningen flyttede til egne lokaler. Man undgik herved at komme i samme situation som brugsforeningen i Julianehåb.

I august 1973 flyttede brugsforeningen så i egen bygning. KGH driver fortsat salg af isenkram, manufaktur, fodtøj og møbler i en fornylig moderniseret bygning.

Det første år i den nye bygning solgte foreningen varer for 8 mill. kr. og havde et pænt overskud.

Medlemstallet er nu 550, svarende til ca. 90 % af byens husstande.

De 7 igangværende foreninger er selvstændige brugser med egen ledelse og økonomi. De er kommet igang på meget forskellige måder, de har skaffet kapital på sædvanlig måde i Grønland ved lån fra Erhvervsstøtte og grønlandske pengeinstitutter. Kun i enkelte tilfælde har man lånt penge af FDB, der dog i flere tilfælde har måttet indtræde som kautionist for lån eller lejeaftaler.

I de tre tilfælde, hvor en brugsforening har overtaget en KGH-funktion, har den lokale kommunalbestyrelse været spurgt og har anbefalet. Lejeaftaler har hver gang skullet godkendes af Finansudvalget, så det har taget nogen tid.

Foreningernes bestyrelser, der er valgt på de årlige generalforsamlinger, repræsenterer alle sider af samfundslivet, den

erhvervsgruppe, der er valgt flest af, er lærere og præster, kun i enkelte bestyrelser er valgt et dansk medlem. I alle bestyrelser er indvalgt medlemmer af den lokale kommunalbestyrelse, og i de fleste, måske alle, er indvalgt husmødre, der også er aktive i kvindeforeningen.

Foreninger uden butik.

Udover de 7 igangværende brugser er stiftet 5 foreninger.

I *Narssaq* allerede i 1967, hvor man henvendte sig til Ministeriet med forespørgsel om mulighed for overtagelse af KGH's butik, nogen afgørelse har foreningen endnu ikke fået.

I 1972 blev *brugsen Keqertarssuaq* stiftet i Godhavn og har afsendt en lignende henvendelse.

I 1973 blev *brugsen Kasigianguit* stiftet i Christianshåb; også her er sendt en henvendelse.

I 1974 blev *brugsen Ilulissat* stiftet i Jakobshavn; her ønsker foreningen at undersøge muligheden for start af egen butik og betingelserne for overtagelse af KGH's butik, før man træffer endelig beslutning.

Der ser ud til, at man i de 3 byer har afventet, hvordan det er gået for brugsen i Egedesminde, før man selv ville stifte en forening.

I *bygden Arsuk* ved Frederikshåb er i 1974 stiftet en brugsforening, og i Kangatsiaq arbejdes der med planer for dannelse af en brugsforening.

Hvad sker der nu?

De brugsforeninger, der længe har ventet svar på deres forespørgsler, havde håbet, at fremkomsten af betænkningen

om KGH's fremtid ville bringe en afklaring. Grønlandsrådet anbefalede i januar 1972 bl. a. betænkningens forslag om overdragelse af KGH's by-butikker til grønlandske brugsforeninger.

Landsrådet tilsluttede sig dette i marts samme år og foreslog nedsættelse af lokale butiksudvalg, der skulle forberede en overdragelse. Samtidig anbefalede nedsættelse af et ministerielt udvalg, der skulle udarbejde retningslinier for overdragelsen og behandle ansøgninger om overdragelser.

Dette udvalg – „Detailudvalget“ – blev nedsat i januar 1973 og fik bl. a. til opgave også at påpege, hvilke konsekvenser overdragelserne ville få for KGH og den almindelige forsyning af hele Grønland. Nu venter de grønlandske brugsforeninger på resultater af udvalgsarbejdet.

Det må understreges, at der endnu ikke er truffet endelig politisk beslutning om KGH-butikkernes overdragelse eller lukning, selvom overdragelse har fundet sted 3 steder. Betænkningen har kun fremlagt nogle forslag, Landsrådet og Grønlandsrådet har anbefalet, men nogen beslutning er ikke truffet.

Den nævnte opremsning af besværligheder gennem næsten 7 år med at få svar på forespørgsler og afgørelser truffet kunne måske se ud som en klage over Ministeriets embedsmænd for langsommelig behandling og forhaling. Det er ikke ment sådan; når det nævntes, er det for at vise, hvor besværligt det har været nogle steder, og for at fortælle, at de grønlandske brugsforeninger ikke er startet uden grundige og langvarige forberedelser.

Alle brugsforeningerne har ved starten og senere mødt megen forståelse og hjælpsomhed hos alle lokale kommunalbestyrelser og myndigheder i Grønland, fra Erhvervsstøtte og de grønlandske pengeinstitutter, da de kom til.

Alle kommissioner og udvalg, der siden 1946 har været nedsat, har nævnt andelsforeninger som en anvendelig form i Grønland.

Hvis man skulle rette anklage mod nogen for den lange tid, der er gået uden en afklaring, må det blive de skiftende ministre af forskellig partifarve, og mod de skiftende valgte politikere, grønlandske såvel som danske, der endnu ikke har givet embedsmændene i Ministeriet for Grønland og KGH klare afgørelser og retningslinier at arbejde efter.

Det er politiske beslutninger, der mangler, og de skal træffes af de valgte politikere.

Det ser ud, som om de grønlandske brugsforeninger er blevet glemt mellem de meget store sager om kommunal selvstyre, hjemmestyre og skat.

Imedens er de grønlandske brugsforeninger blevet en vigtig del af de lokale bysamfund og af forsyningsmulighederne.

Tilsammen sælger de 7 igangværende brugsforeninger for næsten 70 mill. kr. – det er mere end KGH i de samme byer. De har ca. 5.300 husstande som medlemmer, svarende til ca. 85 % af husstandene.

De har butikker i byer, hvor ca. halvdelen af hele Grønlands befolkning bor.

De beskæftiger direkte 120 grønlandske medarbejdere, hvoraf 12 er lærlinge.

De fordelte sidste år ca. 900.000 kr. i

Sukkertoppen 1972, indvielse af ny butik til brugsen Manitsaq. Fra venstre, formanden for kommunalbestyrelsen Ole Josefsen, formanden for brugsforeningens bestyrelse Marie Heilmann og Kristine Donadussen. Manitsume 1972. brugsen-ip nuivertarfigtávata ator atorkártínerane. såmerdlernit, kommunalbestyrelsip sujuligtaissua Ole Josefsen, brugsforeningip sujuligtaissua Marie Heilmann kísalo Kristine Donadussen.

dividende og har tilsammen opsparet en egenkapital på over 5 mill. kr.

Dette er opnået på 10 år af 7 brugsforeninger, hvoraf de 2 har virket i 10 år, 1 i 5 år, 2 i 4 år, 1 i 3 år og 1 i 1½ år.

Der er kun 3 af de 7, der formelt har overtaget en KGH-funktion. Tænk på, hvad der kunne have været nået ved en fornuftig koordinering af KGH's og den enkelte brugsforenings indsats, men det sker måske i løbet af de næste 10 år.

Landsforening.

I marts 1972 mødtes i Godthåb alle formændene for de grønlandske brugsforeninger til møde på initiativ af brugsen Ausiait. Formålet var gensidig orientering bl. a. om den netop fremkomne betænkning om KGH's fremtid.

Formændene havde i forvejen modtaget betænkningen og udarbejdede en udtalelse, der udtrykte de grønlandske brugsforeningers mening om de

dele af betænkningen, der vedrører brugserne.

På mødet enedes man om at ville danne en fælles forening og efter godkendelse i de enkelte bestyrelser stiftedes „Grønlandske andelsforeningers landsforening“. Man var enige om, at landsforeningen skulle stå åben for andre end brugsforeninger, således at den kunne blive et fælles forum for alle former for grønlandske andelsforeninger.

Landsforeningen fik 2 repræsentanter i det af Ministeriet nedsatte „Detailudvalg“, hvori også Landsrådet, udover KGH og Ministeriet, er repræsenteret.

Landsforeningen har afholdt kursus for bestyrelsesmedlemmer og for repræsentanter fra byer og bygder, hvor man arbejder med forberedelse af andelsforening.

Herudover arbejder man med planer om udgivelse af et blad, og man forsøger at skaffe penge nok til at starte konsulentvirksomhed for de tilsluttede foreninger, og for bistand til steder, særligt bygder, hvor der er interesse for at få noget igang.

Bygderne.

Ved drøftelser om brugsforeningers eventuelle overtagelse af KGH-bybutikker har det ofte været fremført, at brugsforeningen også burde overtage forsyningen af bygder, der forsynes fra byen. Det har også været fremhævet, at varepriserne skulle være de samme i bygder og byer, selvom omkostningerne ved at forsyne nogle bygder var større end til byen.

Hvis man derfor forlangte, at en

brugsforening i en by også skulle overtage butikkerne i bygderne, ville det ikke *løse* problemerne ved bygdeforsyningen, men kun *flytte* dem fra KGH til brugsforeningen, der ikke har statskassen til at dække et eventuelt underskud.

De grønlandske brugsforeninger har udtrykt vilje til at bistå, hvis der i nogle bygder er ønske om start af en brugsforening, men har samtidig udtalt, at det må være selvstændige foreninger med egen ledelse og økonomi.

Hvis der fra det offentlige ydes tilskud til en bygds forsyning for derved at holde samme priser som i byen, bør et sådant tilskud tilfalde den enkelte bygds brugsforening og ikke andre.

De igangværende brugsforeninger har givet tilsagn om et udstrakt samarbejde mellem en bys og bygdernes brugsforeninger og har direkte foreslået, at der iværksættes forsøg enten i Nanortalik eller Frederikshåb for derved at få nogle erfaringer, der måske kan bruges andre steder.

Drift af brugsforening i bygder skulle være blevet lettere fra 1. marts 1974, idet det fra denne dato koster det samme i fragtbetaling at sende varer fra Danmark til en bygd som til en by. Tidligere skulle der betales en ekstra fragt fra by til bygd, det skal der dog stadig, hvis en afsender i en grønlandsk by skal sende varer til en bygd i kommunen.

Det skulle være muligt at finde ordninger, der gør det muligt at overføre nogle af de tilskud, der i dag ydes KGH for at drive bygdebutikker til lokale brugsforeninger i bygder.

Den væsentligste opgave for det offentlige vil så blive at opretholde et trans-

portsystem mellem byer og bygder, der fungerer under de vilkår, som is- og vejrforholdene betinger.

Nogle har spurgt om, hvem der skal have ansvaret for en bygds forsyning, hvis KGH indstiller butiksdriften.

Svaret må blive, at det skal befolkningen i bygden, naturligvis i samarbejde med den organisation, der sørger for transporten.

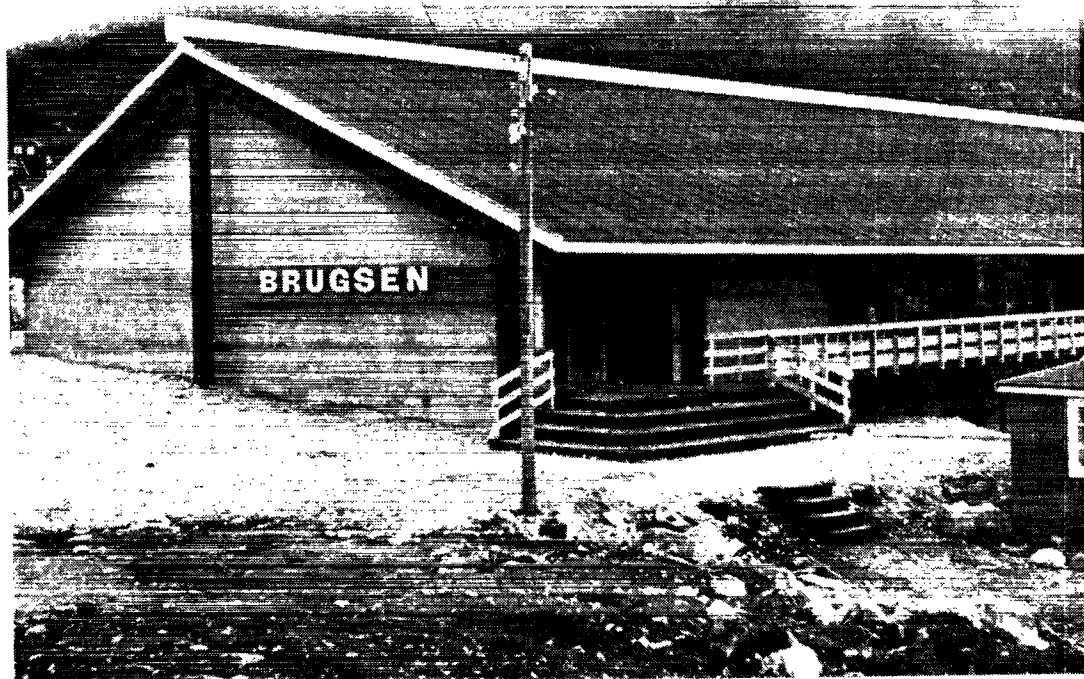
Hvem er nærmere til at vide, hvilke varer og i hvilke mængder der er brug for det enkelte sted end stedets egen befolkning.

Start af brugsforeninger i bygder kan naturligvis ikke bestemmes „oppefra“, det må ske i samarbejde og efter aftale med befolkningen de enkelte steder. Der

bør også samarbejdes med de enkelte kommunalbestyrelser, der måske bør forestå fordeling af eventuelle tilskud fra det offentlige til de bygder, hvor det er nødvendigt for at kunne holde samme priser som i byen.

Der findes formentlig ingen enkelt løsning, der er rigtig alle steder, men problemerne bliver lettere at overskue, hvis de angribes kommune for kommune, og hvis ansvaret også er lokalt.

Det vil også gøre det lettere for befolkningen at forstå, at man kan klare forsyningen af bygder f. eks. i Julianehåb uden samtidig og efter samme system at skulle klare opgaverne i Thule og Østgrønland.

Brugsen Qaqortoq i Julianehåb.

K'akortume brugsen K'akortok.

Fremtiden.

De 5 brugsforeninger, der endnu ikke har butiksdrift, håber snart at kunne få besked om, hvad der skal ske med KGH's butikker. Hvor længe de vil vente, er vanskeligt at svare på, nogle af dem vil måske prøve at starte ved siden af KGH, som det er sket andre steder.

Nogle mennesker mener, det er forkert, at der både er en brugsforening og en KGH butik i samme by, idet begge virksomheder arbejder ud fra de samme motiver om at skaffe befolkningen de bedst mulige varer til de lavest mulige priser, og ingen af dem skal give overskud til indehaveren.

KGH-driften påstås endog at have den fordel, at samfundet kan styre og regulere KGH's virksomhed, da det er staten, der ejer og driver KGH. KGH kan, hvis samfundet ønsker det, drives med underskud eller tilskud, som det kaldes, der så må betales af andre samfundsindtægter.

Der er meget stor forskel på KGH's og de grønlandske brugsforeningers ledelsesform. Hos KGH træffes alle afgørende beslutninger af hovedledelsen i København, medens det i brugsforeningen er bestyrelsen i den enkelte by, der bestemmer.

Brugsforeningen er naturligvis meget afhængig af, hvordan det øvrige samfund på stedet er og dets udvikling. Hvis indbyggerne et sted har dalende indtægter, så får også brugsforeningen økonomiske besværligheder.

Brugsforeningen er også underkastet de almindelige økonomiske vilkår for at skaffe penge til bygninger, varer o. s. v., hvis renterne for lån stiger, vil brugsforeningens overskud blive mindre, og en

brugsforening kan kun i en kortere tid have underskud, før den må lukke.

Den brugsforening, der har en stor egenkapital, kan bedre klare en vanskelig periode end en nystartet forening, der har været nødt til at låne alle de nødvendige penge.

Det er vel et spørgsmål om, hvor længe samfundet vil godtage, at staten gennem erhvervsstøtte låner penge ud til f. eks. en brugsforening, samtidig med at den samme stat gennem KGH driver en virksomhed, der konkurrerer med dem, man har lånt penge.

På længere sigt må man regne med, at KGH gradvis afvikler butiksdriften i byerne og senere i bygderne. Men der vil gå mange år endnu, før den sidste KGH-butik lukker, hvis det nogen sinde sker. Der er steder i Grønland, hvor det, efter hvad man i dag ved, fortsat vil være en samfundsopgave at hjælpe befolkningen med at få forsyninger frem til priser, der ikke er højere end andre steder i Grønland.

Udover brugsforeninger er der også startet mindre produktionsvirksomheder på andelsbasis og et par steder el-værker.

Der vil i de kommende år sikkert ske mere på dette område særligt i bygderne.

Som en forsøgsordning er der til Erhvervsstøtteudvalget blevet knyttet en bygde- og andelskonsulent, der skal hjælpe befolkningen de steder, hvor der er interesse.

Folketinget har i 1974 vedtaget en lov, hvorefter staten har mulighed for at yde tilskud til etablering ved start af vand- og elværker og produktionsvirksomheder i bygderne. Dette kan betyde helt nye muligheder for bygdernes fremtid.